

ונותנים באהבה רשות זה לזה להקדיש

פרשת משפטים (שקלים)

הרב מנחם רוקח

לע"ע לא מצאתי לשון זה; בתנ"כ"א זוטא פרק א' יו"ד איתא "גדולה צדקה שמצלת את האדם מדרך המיתה, גדולה צדקה שמארכת ימיו ושנותיו של אדם". ושמעתי מאבא מארי זצ"ל בשם ספרים קדושים שאות ח' ואות ל' הם קרוב לאות צ' (צדקה), הרי מקרבת את החיים, ואות מ' ואת ת' בריחוק לאות צ', והיינו מרחקת את המיתה. ולמה בא לימוד זה בתבת מחצית? הרי צדקה יש גם בשאר מיני צדקה? אך הרעיון כאן להדגיש חשיבות מחצית בזה שמחשיב את חברו וצדקתו כמו של עצמו. הרי העשיר רוצה ליתן אלף שקלים ואומרים לו שאינו רשאי, "העשיר לא ירבה". השותפות עם עוד יהודי להשלים השקל חשוב יותר מאלף כסף. זה שמקרבת את החיים.

מתאים מה שאמר הרב הגאון ר' שמחה עלבערג ז"ל על איוב שניתן להשטן המשחית רשות להכות את איוב ביסורין, אבדת כל משפחתו, את רכושו, ואת בריאותו, ובכל זאת נשאר איש תם וישר. ברשות זאת לשטן ליסרו בכל יסורין, שנקרא "יסורי איוב" אך בתנאי "את נפשו שמור". לא ניתן להשטן רשות להמיתו". שואל הרב עלבערג ז"ל, הרי בפרקי איוב לומדים שהי' לו לאיוב חברים שהלכו עמו במשא ומתן בענינים גבוהים, שהי' זאת אצל איוב שביעת רצון, ומדוע לא הסיר השטן ממנו החברים אלו? התשובה שיש כלל בטבע חיים של אדם "חברותא או מיתותא" (תענית כג.), ובכ"ב טז: איתא "או חבא כחברי דאיוב או מיתותא", ומכיון שלא ניתן לו להשטן רשות להמיתו לא הי' רשאי להסיר ממנו החברים.

רעיון נשגב זה מודגש בדברי בעל הילולא מרן ר' יהושע מבעלזא זי"ע (יארצייט כ"ג שבט) בפרשתנו, דאיתא במדרש רבה פרשה ל' ואלה המשפטים, הדא דכתיב מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום. דס"ד משפטים בין אדם לחבירו שייך גם לאומות, לכן מדגיש "לפניכם" לישראל, גם המשפטים הם קדשי קדשים ולא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום, דגם בחשן משפט יש פנימיות התורה כמו במצות תפילין ומזוזה.

ברוב השנים חל קריאת פרשת שקלים בפרשת משפטים, ובלי ספק ישנם ענינים גבוהים לקשר זה בזה. ברש"י ואלה המשפטים ואלה מוסיף על הראשונים, מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני. השלחן ערוך נתחלק לארבעה חלקים, ואולי יחשוב אדם שחלק חשן משפט, גניבות גזילות ופקדון ושאר דיני ממונות אין להצדיק שונא בצע שום שייכות בהם, לכן צריך להדגיש שגם חלק זה של שלחן ערוך הוא קדשי קדשים. כשיתרו שאל למושה מדוע אתה יושב לבדך וכל העם נצב עליך מן בקר עד ערב, עונה לו משה שהעם באים לדרוש אלקים, ובפרטיות מזכיר חשן משפט קודם, "כי יהי' להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו", ואח"כ מזכיר "והודעתי את חקי האלקים ואת תורותיו", שכולל שאר חלקי שלחן ערוך. [ועי' רמב"ן על לדרוש אלקים, שזאת הקדים גם קודם משפט בין אדם לחבירו].

בפיוט (זמר) אחר הסדר של פסח מקיימים באו חשבון, בחשבונות דלהלן: אחד מי יודע? אחד אלקינו שבשמים ובארץ. שנים מי יודע? שני לוחות הברית. לכא' חשבון זה מיותר, דבחשבון עשרה נזכר "עשרה דבריא", דהיינו עשרת הדברות, ומה זה שכופל החשבון "שנים אני יודע"? אך הענין שעשרת הדברות שנתחלק לשנים, חמשה שבין אדם למקום וחמשה שבין אדם לחבירו, לא באים כל עשרה מלמעלה למטה, אלא חמשה שבין אדם למקום באחד מהלוחות, ובלוח השני ענין שבין אדם לחבירו. וזהו שמדגישין בפרט, שנים מי יודע.

רבינו בחיי פ' תרומה (כה:יח) מאריך על "ועשית שנים כרובים זהב", דלכא' עפ"י דקדוק הי' צריך לומר שני כרובים, כמו שני לוחות העדות (שמות לא: מ) שנים שווים, ארכן ששה טפחים ורחבן ששה טפחים, וזהו שני לוחות הברית; "שני כבשים" של כבשי מצורע (ויקרא יד:י) דצריכים להיות שניהם שווים. משא"כ שנים כרובים דאחד זכר והשני נקבה. ע' העמק דבר להנצי"ב שמפרש כנ"ל, ומזכיר שם הרבנו בחיי.

רעיון זה מצינו במחצית השקל. יש לשון על צדקה "גדולה צדקה שמקרבת את החיים ומרחקת את המתים"

אף על התרומה, דכתיב ויאסף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד חברים (שופטים כ"א), הכתוב עשן כולן חברים (במובן חבר היפוך עם הארץ). ומכיון דזמנו של יו"ט תלוי בקביעת החודש, לכן מזכירים כאן חברים כל ישראל.

אך בדובר שלום בסידור אוצר התפלות משמע דמפרש חברים מלשון ידידות, ואיזה שייכות יש בזה לברכת החודש? י"ל דהלבנה לכתחילה היתה גדולה ומאירה בעצמה כמו השמש ונתמעטה לפי שקטרגה "אין שני מלכים משתמשים בכתר אחד", ואילו ה' שביעות רצון בהרגש חברים שני מאורות הגדולים לא היתה נענשה, לכן בברכת החודש מדגישין חברים כל ישראל.

ידידות מעלה היא גם לתפלה, לכן בברכת עזרת אבותינו קודם התפלה אומרים "ונתנו ידידים זמירות שירות ותשבחות". יש לפרש ידידים, ידידים של הקב"ה, ושייך בפרט לברכת מגן אברהם, שאברהם נקרא ידיד (עי' מנחות נג. יבא ידיד (שלמה) בן ידיד (אברהם) ויבנה (ידיד) בהמ"ק וכו'). אך גם יש לפרש ידידים זה לזה, דכמו דלקדושה יש התאחדות, וקרא זה אל זה ואמר קדוש, כמו כן פגישה לתפלה יש ידידות והתאחדות, "ונתנו ידידים זמירות..."

בש"ע סי' ע' נפסק: נשים ועבדים פטורים מקריאת שמע לפי שהוא מצות עשה שהזמן גרמא, ואעפ"כ כ' המחבר שם "ונכון הוא ללמד שיקבלו עליהן עול מלכות שמים", ומוסיף הרמ"א בשם אוהל מועד ויקראו לפחות פסוק ראשון. והב"ח פסק דלא רק נכון, אלא מדינא חייבין לקבל מלכות שמים בפסוק אחד (משנה ברורה סק"ד). ולכאור' צריך להבין למה דוקא ע"י פסוק שמע ישראל? הרי יכולין לומר "הרני מקבל עלי עול מלכות שמים" גם בלי פסוק זה. ההסבר לזה: דמצונו בברכת יוצר אור (שנקרא ברכת ק"ש) שהמלאכים אומרים קדוש קדוש, וזהו קבלת עול מלכות שמים שלהם, אך אין מלאך אחד רשאי לומר קדוש ביחידות, אלא כולם מקבלים עליהם עול מלכות שמים זה מזה ונותנים באהבה רשות זה לזה להקדיש ליוצרם. יסוד זה נוהג גם בישראל בקבלת עול מלכות שמים ע"י פסוק שמע ישראל, שעפ"י הגמרא (פסחים נו.) נאמר מתחילה ע"י י"ב שבטי ישראל, לכן יש מעלה בקבלת עול מלכות ש"משמיעים ביראה יחד".

ומסביר בעל הילולא הא דירמ' (כב:טז) בדברי מוסר אל יהויקים שאביו יאשיהו ה' צדיק "ודן דין עני ואביון אז טוב הלא היא דעת אתי", "וראה טוב כל ימי חייו" (רש"י), שקאי על צד רוחניות ("דעת אתי"), שחושב על עצמו כמה עני הוא בדעת וכמה חסר בשלימות, ולכן עושה חסד עם הדל, העני ואביון, וע"י זוכה לשלימות נפשו, זה הפנימיות של חושן משפט. בהרגשים אלו, עני כזה הקב"ה מרחם עליו. "הטה ה' אונך ענני כי עני ואביון אני" (תהלים פ"א), וצד רוחני זה יש בכל חושן משפט, ענין חק לישראל, מגיד דבריו ליעקב.

ומעניין דכל הפרשה (משפטים) נסדר בתורה באמצע פרשת מתן תורה, שלשת ימי הגבלה ועשרת הדברות מצד זה, בפרשת יתרו, ויתר הפרטים של הגבלה, נעשה ונשמע... מצד שני בסיום פרשת משפטים. "ואל משה אמר" (כ"ד) "פרשה זו נאמרה קודם עשרת הדברות" (רש"י), ונסדר בתורה אח"כ, נמצא משפטים ענינים שבין אדם לחברו במרכז.

ומעניין דברי המהרש"א באגדות, ריש ב"ק (שהוא ריש משפטים סדר נזיקין) ארבעה אבות נזיקין השור והבור והמבעה וההבער... רב אמר מבעה זה אדם ושמאל אמר מבעה זה השן. ולמה נקרא השן "מבעה" לפי שהשן פעמים מגולה ופעמים מכוסה טמון. לשון "נבעו" (מבעה) כתוב בעשו, "איך נחפשו עשו נבעו מצפוניו" (עובדי' פסוק ו').

והמוסר בזה שאם אדם אינו שומר שמירה מעולה גם את בהמותיו שלא יזיקו, זאת בא מדרכי עשו "טמון" בלב. ומביא תרווייהו (רב ושמאל) מקראי דכתיב גבי עשו. גם של רב (מבעה זה אדם) "אם תבעיון בעיו", על ידי תפלה ובקשה, כמ"ש הקול קול יעקב... וע"ש זה קראו מבעה.

ונרמז במהרש"א דגם התפלה ובקשה צריך להיות מ"הטמון" בלב, "שאגתי מנהמת לבי" (תהלים לח:ט ועוד הרבה).

בברכת החודש בחרוז מי שעשה נסים לאבותינו מסיים "חברים כל ישראל". מאי השייכות חברים לברכת החודש? ענין חברים יש לפרש חבר היפוך עם הארץ, וביו"ט איתא במשנה (חגיגה כו.) דכל ישראל נאמנין ברגל

